

مقایسه‌ی مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان

دارای ناتوانی یادگیری و عادی

معصومه کشمیری / کارشناس ارشد روان‌شناسی کودکان استثنایی

مرکز آموزش و توان بخشی اختلالات ویژه یادگیری تربت حیدریه

چکیده

ناتوانی یادگیری^۱ هستند.

این کودکان که در ابتدا اطمینان کافی به پیشرفت تحصیلی خود دارند، به تدریج در می‌یابند که سایر کودکان وضع درسی بهتری از آنان دارند و با گذشت چند ماهی از سال اول تحصیلی در دبستان کم‌کم خود را متفاوت از دیگران می‌بینند و چه بسا احساس خودکم‌بینی به آنها دست می‌دهد و اندک‌اندک اضطراب و بی‌اعتمادی در این کودکان ایجاد می‌شود و مشکلات را کاملاً درونی و گاه به کلی درمان‌ناپذیر می‌کند (والاس و مک لافلین^۲؛ ترجمه، منشی طوسی، ۱۳۷۶).

در متون روان‌شناسی مفهوم مهارت‌های اجتماعی به صورت‌های مختلف تعریف شده است. برای مثال هالینگر^۳ (۱۹۸۷) مهارت‌های اجتماعی را عبارت از مهارت‌هایی می‌داند که برای داشتن ارتباط مثبت با دیگران و پذیرش توسط آنها ضروری هستند. اشنایدر^۴ و همکاران (۱۹۸۵) مهارت‌های اجتماعی را به عنوان وسیله‌ی ارتباط میان فرد و محیط تعریف می‌کنند و معتقدند که این وسیله برای شروع و ادامه ارتباط سازنده و سالم با همسالان به عنوان بخش مهمی از بهداشت روانی مورد استفاده واقع می‌شوند. با وجود آنکه این واژه به ظاهر ساده به نظر می‌آید اما به شدت تحت تأثیر سازه‌های روان‌شناختی و ویژگی‌های اساسی انسان مانند شخصیت، هوش، زبان، ادراک، ارزیابی، نگرش و تعامل میان رفتار و محیط قرار دارد.

هدف پژوهش حاضر، مقایسه مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری با هم‌تایان عادی آنها در شهرستان تربت‌حیدریه بود. مهارت‌های اجتماعی، شامل مهارت‌های اجتماعی مناسب، رفتارهای غیراجتماعی، تکانشی عمل کردن، اطمینان زیاد به خود و حسادت یا گوشه‌گیری (رابطه با همسالان) بود که به وسیله‌ی مقیاس مهارت‌های اجتماعی ماتسون (۱۹۸۳) مورد سنجش قرار گرفت. نمونه‌ی مورد مطالعه مشتمل بر ۲۴ دانش‌آموز دارای ناتوانی یادگیری و ۲۵ دانش‌آموز عادی بود که از پایه‌ی چهارم مقطع ابتدایی ۱۱ - ۱۰ ساله‌ی شهرستان تربت‌حیدریه انتخاب شدند. تجزیه و تحلیل یافته‌ها نشان داد که در دو عامل رفتارهای غیراجتماعی و تکانشی / پرخاشگری و نیز در نمره‌ی کل مقیاس، تفاوت‌های معنی‌داری بین دو گروه وجود دارد.

مقدمه

گروهی از کودکان هستند که ظاهری طبیعی دارند، رشد جسمی، قد و وزنشان حاکی از بهنجار بودن آنان است و هوششان کم و بیش عادی است. به خوبی صحبت می‌کنند و از رفتار و اخلاق عادی برخوردارند. ولی وقتی به مدرسه می‌روند و می‌خواهند خواندن و نوشتن، حساب یاد بگیرند دچار مشکلات جدی می‌شود و به اصطلاح گفته می‌شود این کودکان دارای

(بوین و بگین^{۱۱}، ۱۹۸۹؛ ویس و دونکن^{۱۲}، ۱۹۹۲).
گرین^{۱۳} و همکاران (۱۹۸۰) گزارش کرده‌اند پیشرفت
تحصیلی اندک به طرد از سوی همسالان و عدم
محبوبیت دانش‌آموزان دبستانی منتهی می‌شود.

نتایج پژوهش‌ها حاکی از آن است که بسیاری از
کودکانی که در روابط اجتماعی دارای مشکل هستند و
یا توسط همسالان خود مورد پذیرش واقع نمی‌شوند
در معرض ابتلا به انواع نابهنجاری‌های رفتاری -
عاطفی و تحصیلی قرار دارند (ارون^{۱۴}، ۱۹۸۷؛
کاپلان^{۱۵} و همکاران، ۱۹۹۴، کمپل^{۱۶}، ۱۹۹۵). به
عنوان مثال مشخص شده که نقص مهارت‌های
اجتماعی در دوران کودکی با مشکلات سازگاری^{۱۷} در
دوره‌های بعدی (ماتسون و همکاران، ۱۹۸۳) اختلال
سلوک^{۱۸} و بزهکاری^{۱۹} در سنین نوجوانی (بولکلی و
کرامر، ۱۹۹۴) ترک تحصیل از مدرسه^{۲۰} (پارکر و
آشر^{۲۱}، ۱۹۸۷؛ مریل و گیمل^{۲۲}، ۱۹۹۸) و مشکلات
بهداشت روانی در بزرگسالی^{۲۳} (ایسنبرگ^{۲۳} و همکاران،
۱۹۹۵) رابطه دارد.

بریان^{۲۴} (۱۹۷۴) دریافت که کودکان دارای ناتوانی
یادگیری به‌وسیله‌ی همسالان خود به عنوان افرادی
غیراجتماعی، نگران، غمگین و کثیف، وحشت زده،
مضطرب و عصبی و افرادی که هرگز اوقات خوبی
ندارند، توصیف شده‌اند. آنها عقیده داشتند که این
کودکان بیشتر از طرف دانش‌آموزانی که مبتلا به
ناتوانی یادگیری نیستند طرد شده و منزوی می‌شوند.
این طرد شدگی ممکن است ناشی از عوامل مختلفی
چون بیش‌فعالی، نحوه‌ی تفکر، مشکلاتی در کاربرد
مهارت‌های اجتماعی، یادگیری مهارت‌های اجتماعی
و کنترل هیجانات (کرک و چالفانت^{۲۵}؛ ترجمه،
روتقی، خانجانی، وثوقی رهبری، ۱۳۷۷) مشکلاتی
در ارتباط کلامی و غیرکلامی (لانیس و فروسینی^{۲۶}،

(الیوت^{۲۷} و همکاران، ۱۹۸۷، به نقل از مریل و
گیمل^{۲۸}، ۱۹۹۸).

مهارت‌های اجتماعی بر رفتارهای فراگرفته‌ی
مطلوبی دلالت دارد که فرد را قادر می‌سازد با دیگران
رابطه‌ی مؤثر داشته و از واکنش‌های نامعقول اجتماعی
خودداری کند (گرشام^{۲۹} و الیوت، ۱۹۸۴؛ به نقل از
بولکلی و کرامر^{۳۰}، ۱۹۹۴). مهارت‌های اجتماعی طیف
گسترده‌ای از رفتارها از قبیل توانایی شروع ارتباط
مؤثر و مناسب با دیگران، ارائه‌ی پاسخ‌های مفید و
شایسته (بولکلی و کرامر، ۱۹۹۴)، تمایل به
رفتارهای سخاوتمندانه، همدلانه و یاری‌گرانه (مریل
و گیمل، ۱۹۹۸) پرهیز از تمسخر، قلدری و
زورگویی به دیگران (ماتسون^{۳۱} و همکاران، ۱۹۸۳) را
شامل می‌شوند.

با وجود اهمیت فزاینده مهارت‌های اجتماعی در
رشد و تحوّل کودکان فراگیری این مهارت در همه
کودکان به شکل یکسان صورت نمی‌گیرد. در بیشتر
بیشتر کودکان رشد مهارت‌های اجتماعی مناسب از
راه تعامل با والدین، خواهران، برادران، بستگان و
همسالان طی فرایندی به نسبت آرام و خود به خود
صورت می‌گیرد (پولس^{۳۲} و الیوت، ۱۹۹۴). اما برای
آن دسته از کودکانی که این فرایند خود به خود، به
نحوی صحیح انجام نپذیرد می‌تواند مشکلاتی در
زمینه‌های مختلف بوجود بیاورد.

برای دانش‌آموزان سنین مدرسه، داشتن ارتباط
مؤثر با همسالان و پذیرش از سوی آنان جنبه‌ی
مهمی از عملکرد اجتماعی و داشتن روابط اجتماعی
موفق عامل پیش‌بینی‌کننده‌ی خوبی از شایستگی
اجتماعی آتی فرد محسوب می‌شود. از سوی دیگر
طرد اولیه توسط همسالان پیش‌بینی‌کننده‌ی عدم
شایستگی در سازگاری اجتماعی فرد به شمار می‌آید

یادگیری و تحصیلی آنان برخوردار است. در مطالعات نیک و هارتر^{۳۲} (۱۹۸۹) و وگان^{۳۳} و همکارانش (۱۹۹۲) گزارش شده است دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری در مقایسه با دانش‌آموزان عادی از ادراک لیاقت شناختی (خودارزشیابی و کوشش جهت متمایز ساختن خود از دیگری که به عزت نفس منتهی می‌شود) پایین‌تری در زمینه‌ی توانایی‌های تحصیلی و پذیرش اجتماعی برخوردارند.

بررسی و ارزیابی مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان از دیرباز مورد توجه خاص روانشناسان و متخصصان آموزش و پرورش بوده است. با توجه به اهمیت مهارت‌های اجتماعی در رشد و تحول دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری پژوهش حاضر با هدف بررسی مهارت‌های اجتماعی این دانش‌آموزان و مقایسه آنها با هم‌تایان عادی انجام شد. بر این اساس سؤال‌های پژوهش حاضر به شرح زیر تدوین گردید:

۱. بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی از لحاظ میزان مهارت اجتماعی کلی چه تفاوتی وجود دارد؟
۲. بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی از لحاظ مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی چه تفاوتی وجود دارد؟
۳. بین دانش‌آموزان دختر و پسر دارای ناتوانی یادگیری از لحاظ میزان مهارت اجتماعی کلی چه تفاوتی وجود دارد؟

روش:

طرح پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های علی - مقایسه‌ای می‌باشد. جامعه‌ی آماری پژوهش شامل کلیه‌ی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی پایه چهارم ابتدایی ۱۱ - ۱۰ ساله‌ی شهرستان تربت

(۲۰۰۸) و خطرپذیری پایین (هپلر^{۳۷}، ۱۹۹۷) باشد. هبرت و براک^{۲۸} ۱۹۸۲ در بررسی مجدد عواملی که به الگوهای تعامل با همسالان نسبت داده می‌شود به این نتیجه کلی دست یافتند که کودکان دارای ناتوانی یادگیری، ناتوانی اجتماعی نیز دارند. طبق اظهار مایرز و هامیل^{۲۹} (۱۹۷۶) و لویت^{۳۰} (۱۹۷۸) مشکلات اجتماعی عاطفی کودکان دارای ناتوانی یادگیری که در همه‌ی آنها مشابه است عبارتند از حواس پرتی شدید، کمی فراخنای توجه، تحرک بیش از حد، ارزیابی نادرست از خود، اتکای به دیگران، گوشه‌گیری، مسائل شخصیتی، اضطراب و نداشتن رابطه قوی با دیگران (والاس و مک لافلین؛ ترجمه منشی طوسی، ۱۳۷۶).

طبق اظهار ماست و گرینبک^{۳۱} (۲۰۰۲) دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری در درک هیجانها ضعیف هستند و احساسات بسیار سطحی دارند که از ناتوانی کودک در درک ارتباطات غیرکلامی - دیداری مایه می‌گیرد به ویژه اگر این هیجانها تنها به صورت محرک‌های دیداری یا شنیداری ارائه شود و در درک محرک‌هایی که به صورت دیداری - شنیداری ارائه می‌شوند عملکرد بهتری دارند. این افراد پاسخ‌های ابتکاری غیرکلامی پایین‌تری در مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی شان دارند (لانیس و فروسینی، ۲۰۰۸). در پژوهش رویان (۱۳۷۶) نشان داده شد که دانش‌آموزان دارای اختلال خواندن از رشد اجتماعی کمتری در مقایسه با دانش‌آموزان عادی برخوردارند و هر چه دانش‌آموزان دارای عزت نفس بالاتری باشند مشکلات عاطفی - روانی (رفتاری) کمتری خواهند داشت. بازپروری مشکلات رفتاری و افزایش عزت نفس، رشد اجتماعی کودکان دارای ناتوانی یادگیری از اهمیت بسزایی در ترمیم دشواری‌ها و اختلالات

۴. عامل چهارم، اطمینان زیاد به خود داشتن^{۳۷} است و در بردارنده‌ی رفتارهای به خود نازیدن و به دیگران پزدادن، تظاهر به دانستن همه چیز و خود را برتر از دیگران دیدن است.

۵. عامل پنجم حسادت / گوشه‌گیری^{۳۸} است که در بردارنده‌ی تنهایی و حسادت می‌باشد (ماتسون و همکاران، ۱۹۸۳؛ یوسفی و خیر، ۱۳۸۱).

در ایران مقیاس مهارت‌های اجتماعی ماتسون توسط یوسفی و خیر (۱۳۸۱) روی ۵۶۲ نفر دانش‌آموز دختر و پسر شیرازی اجرا، تعیین روایی و پایایی شده است. این پژوهشگران روایی مقیاس یاد شده را با استفاده از روایی سازه و روش تحلیل عاملی و پایایی آن را با استفاده از روش آلفای کرونباخ تصنیف ۰/۸۶ گزارش کرده‌اند.

با توجه به این که دانش‌آموزان مورد مطالعه در پایه‌ی چهارم مقطع ابتدایی هستند و یک گروه نیز دارای ناتوانی یادگیری هستند و اغلب در خواندن و یا درک مطالب مشکل دارند جهت اعتبار یافته‌ها برای اجرای پرسش نامه از مشاهده، مصاحبه و همراهی آموزگار کلاس استفاده شد و در قسمت‌هایی که ابهامات احتمالی در پاسخ پرسش‌ها وجود داشت از اولیاء کمک خواسته شد و با نظر والدین ابهامات احتمالی در رابطه با رفتار دانش‌آموزان رفع شد.

یافته‌ها:

در این پژوهش متناسب با هدف‌ها و پرسش‌های پژوهش از روش آماری آزمون t برای گروه‌های مستقل استفاده شد. برای بررسی پرسش (۱) پژوهش یعنی مقایسه مهارت اجتماعی کلی دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری و عادی از آزمون t مستقل استفاده شد که نتایج آن در جدول (۱) آمده است.

حیدریه بود و نمونه آماری شامل ۴۸ دانش‌آموز مشتمل بود بر ۲۴ دانش‌آموز دارای ناتوانی یادگیری (۱۲ پسر و ۱۲ دختر) از مراجعین مرکز اختلالات یادگیری (که با توجه به ارزیابی‌های تشخیصی دارای ناتوانی یادگیری بودند) و ۲۴ دانش‌آموز عادی (۱۲ پسر و ۱۲ دختر) که به صورت تصادفی انتخاب شدند.

ابزار پژوهش:

ابزار بکار رفته در پژوهش حاضر عبارت بود از مقیاس سنجش مهارت‌های اجتماعی ماتسون که توسط ماتسون و همکاران در سال ۱۹۸۳ برای سنجش مهارت‌های اجتماعی افراد ۴ تا ۱۸ سال تدوین گردیده است. این مقیاس دارای ۶۲ عبارت است که مهارت‌های اجتماعی کودکان را توصیف می‌کند. پاسخ‌ها بر اساس یک شاخص پنج درجه‌ای از نوع مقیاس لیکرت با دامنه‌ی نمره‌ی ۱ (هیچ وقت) تا ۵ (همیشه) نمره‌گذاری می‌شوند. برای این مقیاس، پنج مؤلفه یا خرده مقیاس فرعی به شرح زیر تدوین شده است:

۱. عامل نخست عبارت است از مهارت اجتماعی مناسب^{۳۴} که رفتارهای اجتماعی از قبیل داشتن ارتباط دیداری با دیگران، مؤدب بودن و اشتیاق به تعامل با دیگران به صورتی مفید و موثر را در بر می‌گیرد.

۲. عامل دوم جسارت نامناسب است^{۳۵} که رفتارهایی مانند دروغ گفتن، کتک کاری، خرده گرفتن از دیگران، ایجاد صداهای نابهنجار و ناراحت کننده و زیر قول زدن را شامل می‌شود.

۳. عامل سوم تکانشی عمل کردن و سرکش بودن^{۳۶} است که رفتارهایی از قبیل به آسانی عصبانی شدن، یکدندگی و لجبازی را در بردارد.

جدول (۱) آزمون t مستقل برای مقایسه مهارت اجتماعی کلی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی

p	t	F	درجه آزادی df	خطای معیار میانگین	انحراف معیار	تفاوت میانگین‌ها	میانگین	تعداد	شاخص‌های آماری
									گروه
۰/۰۰۰	۷/۳۷	۷/۴۷	۴۶	۱/۱۵	۳/۱۲۷	۸/۵۰	۱۸۴/۰۴	۲۴	ناتوان از یادگیری
			۴۰/۰۳۱	۱/۱۵	۴/۶۹۹	۸/۵۰	۱۷۵/۵۴	۲۴	عادی

همان‌طور که در جدول نشان داده شده میزان t به دست آمده ۷/۳۷ در سطح $p < ۰/۰۱$ از لحاظ آماری معنادار است یعنی بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی از لحاظ مهارت‌های اجتماعی کلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر میزان مهارت اجتماعی کلی دانش‌آموزان عادی بیشتر است. نتایج حاصل از بررسی پرسش (۲) پژوهش حاضر مقایسه دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی در هر یک از خرده‌مقیاس‌ها (مولفه‌های) مهارت اجتماعی در جدول شماره‌ی (۲) آمده است.

جدول (۲) مقایسه‌ی مؤلفه‌های مهارت اجتماعی در بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی

p	t	F	درجه آزادی df	خطای معیار میانگین	انحراف معیار	تفاوت میانگین	میانگین	تعداد	گروه	شاخص‌های آماری
										مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی
۰/۲۹	۲/۲۵	۰/۱۰	۴۶	۰/۵۶۱	۲/۷۵	۲/۰۸	۸۵/۰۰	۲۴	عادی	مهارت‌های اجتماعی مناسب
			۴۳/۰۳	۰/۷۳۴	۳/۵۶	۲/۰۸	۸۲/۹۱	۲۴	ناتوان از یادگیری	
۰/۰۰۰	-۵/۶۴	۳/۴۸	۴۶	۰/۷۲۷	۳/۵۶	-۵/۰۴	۱۶/۰۰	۲۴	عادی	رفتارهای غیراجتماعی
			۴۱/۶۲	۰/۵۱۹	۲/۵۴	-۵/۰۴	۲۱/۰۴	۲۴	ناتوان از یادگیری	
۰/۰۰۰	-۵/۱۸	۰/۷۲	۴۶	۰/۶۸۲	۳/۳۴	-۵/۷۵	۱۸/۸۳	۲۴	عادی	تکانشی عمل کردن
			۴۳/۴۵	۰/۸۷۴	۴/۲۸	-۵/۷۵	۲۴/۵۸	۲۴	ناتوان از یادگیری	
۰/۰۰۰	۸/۰۰۹	۵/۱۹	۴۶	۰/۴۱۴	۲/۰۳	۶/۵۴	۲۶/۷۰	۲۴	عادی	اطمینان زیاد به خود
			۳۷/۲۶	۰/۷۰۳	۳/۴۴	۶/۵۴	۲۰/۱۶	۲۴	ناتوان از یادگیری	
۰/۰۰۰	۸/۳۰۴	۰/۴۱	۴۶	۰/۸۲۶	۴/۰۴	۱۰/۲۹	۳۷/۱۲	۲۴	عادی	حسادت یا گوشه‌گیری
			۴۵/۴۳	۰/۹۲۴	۴/۵۲	۱۰/۲۹	۲۶/۸۳	۲۴	ناتوان از یادگیری	

نتایج جدول (۲) حاکی از آن است که: عادی از نظر مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی تفاوت (الف) بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و معنی‌داری وجود دارد.

ب) رفتارهای غیراجتماعی و تکانشی/ پرخاشگری نزد دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری بیشتر از دانش‌آموزان عادی است. این نکته با ملاحظه میانگین‌های دو گروه مشخص می‌شود.

نتایج حاصل از بررسی پرسش (۳) مقایسه‌ی میزان مهارت اجتماعی کلی در میان دانش‌آموزان دختر و پسر دارای ناتوانی یادگیری در جدول (۳) آمده است.

جدول (۳) بررسی میزان مهارت‌های اجتماعی کلی در میان دانش‌آموزان دختر و پسر دارای ناتوانی یادگیری

p	t	F	درجه آزادی df	خطای معیار میانگین	انحراف معیار	تفاوت میانگین‌ها	میانگین	تعداد	شاخص‌های آماري
									گروه
۰/۰۹۰	-۱/۷۷	۰/۲۰۹	۲۲	۱/۳۱	۴/۵۶	-۳/۲۵	۱۷۳/۹۱	۱۲	دختر
			۲۱/۹۸	۱/۲۷	۴/۴۲	-۳/۲۵	۱۷۷/۱۶	۱۲	پسر

توجه به موقعیت، بدون اجازه به وسایل دیگران دست زدن و رفتارهای تکانشی و پرخاشگری مانند قلدری، عصبانیت نابجا، دعوا و مرافعه و کتک کاری تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری در مقایسه با همسالان عادی خود رفتارهای غیر اجتماعی و تکانشی را بیشتر نشان می‌دهند. در سایر عوامل و مؤلفه‌های مهارت اجتماعی نیز بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به این معنی که در عوامل رفتارهای اجتماعی مناسب اطمینان به خود و رابطه با همسالان حسادت، گوشه‌گیری دانش‌آموزان عادی عملکرد بهتری دارند. این یافته‌ها با سایر پژوهش‌ها (جانسون و مایکل بست^{۴۴}، ۱۹۶۰؛ لرنر^{۴۵}، ۱۹۷۶؛ مایرز و هامیل، ۱۹۷۶؛ گرین و همکاران، ۱۹۸۰؛ ویس و دونکن، ۱۹۹۲؛ دونکن و همکاران، ۱۹۹۹؛ موریس، ۲۰۰۲) همخوانی دارد.

بررسی پرسش سوم پژوهش حاکی از عدم تفاوت در میزان مهارت‌های اجتماعی کلی بین دانش‌آموزان دختر و پسر دارای ناتوانی یادگیری دارد. هر چند که

نتایج جدول (۳) بیانگر آن است که میان دانش‌آموزان دختر و پسر دارای ناتوانی یادگیری از نظر مهارت‌های اجتماعی کلی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری:

هدف از پژوهش حاضر، بررسی مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی بود. در این راستا بررسی پرسش اول پژوهش حاضر نشان می‌دهد که دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری از نظر مهارت اجتماعی کلی از دانش‌آموزان عادی ضعیف‌تر هستند. این یافته‌ها با سایر پژوهش‌ها (باندورا^{۳۹}، ۱۹۶۱؛ اسکامکر والیس^{۴۰}، ۱۹۸۲؛ هبرت و براك، ۱۹۸۲؛ ویس و دونکن، ۱۹۹۲؛ دونکن، ماتسون، بمبرگ^{۴۱} و چری^{۴۲}، ۱۹۹۹؛ موریس^{۴۳}، ۲۰۰۲) همخوانی دارد.

بررسی پرسش دوم پژوهش نشان می‌دهد که رفتارهای غیراجتماعی مانند قطع کردن صحبت دیگران دروغ گفتن، صحبت کردن بیش از حد بدون

علت درک نادرست مقاصد دیگر افراد منجر به رفتارهای تکانشی و پرخاشگری مانند کتک کاری یا دعوا و مرافعه می شود .

درک نادرست مقاصد دیگران در تعاملات اجتماعی واکنش‌های دیگران نسبت به آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد .

دانش آموزان با ناتوانی یادگیری
در مقایسه با همسالان عادی نمود رفتارهای غیر اجتماعی
و تکانشی را بیشتر نشان می‌دهند

ناتوانی یادگیری و افت تحصیلی ، برچسب خوردن، دریافت خدمات جانبی و ضمیمه باعث می شود که کودک احساس کند با بقیه همسالان خود تفاوت دارد و این مسأله احساس تنهایی کودک را افزایش می‌دهد و با ارتباط اجتماعی تداخل نموده و منجر به مشکلات اجتماعی و اعتماد به نفس ضعیف می‌شود . ناتوانی‌های یادگیری غیر کلامی که منجر به ناکارآمدی اجتماعی و دشواری روبرو شدن با موقعیت‌های جدید و تازه می‌شود ، عامل خطرزای ویژه ای برای افسردگی و احتمال خودکشی به علت طرد و انزوای اجتماعی است (گرمن^{۴۶} ، ۲۰۰۱) . استرادرمن و واستون^{۴۷} (۱۹۹۲) در مطالعه‌ای که بر روی کودکان ۸ تا ۱۱ ساله دارای اختلال یادگیری انجام دادند، دریافتند که ۱۱ درصد از این کودکان که دلشان می‌خواهد خودشان را بکشند .

بنابراین، آموزش مهارت‌های اجتماعی ، شیوه‌های برقراری ارتباط ، کمک به دانش‌آموزان در زمینه‌ی دوست‌یابی و آگاه‌سازی اولیاء کودکان و مدرسه نسبت به مسائل دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری موجب می‌شود تا پذیرش توسط همسالان و رشد اجتماعی

این یافته با برخی از پژوهش‌ها که بر برتری مهارت اجتماعی دختران نسبت به پسران دلالت دارند در تناقض می‌باشد . اما در تبیین آن می‌توان بیان داشت از آن جایی که گروه نمونه از میان دانش‌آموزان دختر و پسر ۱۰ تا ۱۱ ساله انتخاب شده و تفاوت‌های جنسیتی در این سنین نسبت به سنین بالاتر کم رنگ می‌باشد، بنابراین چنین یافته‌ای مذکور دور از انتظار نیست .

در مجموع یافته‌های حاصل از این پژوهش ضمن این‌که بر ضعف مهارت‌های اجتماعی افراد دارای ناتوانی یادگیری در بیشتر مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی تأکید می‌کند و بر لزوم و توجه پرورش مهارت اجتماعی در برنامه آموزشی و توان‌بخشی برای دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری صحنه می‌گذارد. این کودکان اغلب نمی‌توانند به راحتی برای خود دوست پیدا کنند و فاقد دوست و همبازی‌اند، و اغلب اوقات در زنگ‌های تفریح و ورزش تنها در گوشه‌ای ایستاده‌اند و همکلاسی‌هایشان آنها را در بازی و جمع خود نمی‌پذیرند یا داخل کلاس خود باقی می‌مانند .

ضعف این افراد در استدلال موجب کاستی‌های ادراک اجتماعی در آنان می‌شود و بیشتر اوقات در روابط آنان با وضعیت‌های مختلف اجتماعی نمایان می‌شود. به طور مثال، اگر یک کودک دارای ناتوانی یادگیری به هم کلاسی خود سلام دهد و هم کلاسی او پاسخش را ندهد، ممکن است احساس سبکی و بی‌اهمیت بودن به او دست دهد . درحالی‌که هم کلاسی او ممکن است اصلاً نشنیده باشد و یا ممکن است به طور غیر کلامی پاسخ داده باشد . دانش آموز با ناتوانی یادگیری به غلط تصور می‌کند که « او مرا دوست ندارد » و در نتیجه حس تنهایی و مطرود شدن او افزایش می‌یابد و یا در مواردی مشابه به این مورد به

این قبیل دانش‌آموزان تا حدودی هموار و آسان‌تر شود و در این شرایط است که نشاط و طراوت و بهداشت روانی آنها تأمین می‌شود و می‌توانند از بودن در مدرسه لذت ببرند .

زیر نویس ها :

1. Learning Disabilities	17. Adjustment problems	33. Vaughan
2. Wallace & McLoughlin	18. Conduct disorder	34. Appropriate Social Skills
3. Hollinger	19. Juvenil delinquency	35. Inappropriate Assertiveness
4. Schncider	20. Dropping out of school	36. Impulsive/Recalcitrant
5. Elliot	21. Parker & Asher	37. Overconfident
6. Merell & Gimpel	22. Mental health problem	38. Jealousy/withdrawal
7. Gresham	23. Eisenberg	39. Bandura
8. Bulkeley & Cramer	24. Bryan	40. Schumaker & Ellis
9. Matson	25. Kirk & Chalfant	41. Bamburg
10. Powless	26. Loannis & Efrosini	42. Cherry
11. Boivin & Begin	27. Hepler	43. Morris
12. Weiss & Duncan	28. Hebert & Bruck	44. Johnson & Myklebust
13. Green	29. Meyers & Hammill	45. Lerner
14. Eron	30. Lovitt	46. Gorman
15. Coplan	31. Most & Greenbank	47. Strawderman & Watson
16. Campbell	32. Renick & Harter	

منابع :

- کرک ، ساموئل آ. چالفانت ، جیمزاس (بی تا) . اختلالات یادگیری تحولی و تحصیلی . (ترجمه‌ی رونقی، سیمین ؛ خانجانی ، زینب ؛ وثوقی رهبری ، مهین (۱۳۷۷) تهران : سازمان آموزش و پرورش استثنایی .
- مرویان ، رضا (۱۳۷۶) . شناسایی ، تحلیل و مقایسه مشکلات رشد اجتماعی و عزت نفس دانش‌آموزان دارای اختلالات خواندن و نوشتن با دانش-آموزان عادی . زنجان : سمینار سراسری اختلالات رفتار کودکان و نوجوانان .
- والاس ، جرالده . مک لافلین ، جیمز آ (بی تا) . ناتوانی های یادگیری : مفاهیم و ویژگی ها . (ترجمه‌ی منشی طوسی ، محمد تقی (۱۳۷۶) مشهد : آستان قدس رضوی .
- یوسفی ، فریده . خیر ، محمد (۱۳۸۱) . بررسی پایایی و روایی مقیاس سنجش مهارت‌های اجتماعی ماتسون و مقایسه عملکرد دختران و پسران در این مقیاس . مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز ، شماره دوم : ص ۱۴۷-۱۵۸ .

- Boivin, M., & Begin, G. (1989). Peer status and self-perception among early elementary school children: the case of rejected children. *Child development*, 60, 591-569.
- Bulkeley, R., Gramer. (1994). Social skills training with young adolecents: Group and individual approaches in a school setting. *Journal of adolecent*, 17, 521-531
- Campbell, S. B. (1995). Behavior problems in preschool children: A review of recent research. *Journal of child psychology and psychiatry*, 36, 113-149.
- Coplan, R. J., Rubin, K. H., F. X. H. A., calkins, S. D., & stewart, S. L. (1994). Being alone playing alone and acting

- alone: Distinguishing among reticence and passive and active solitude in young children. *Child development*, 65, 129-137.
- Duncan, J. L., Matson, J. W., Bamburg, K. E., & Cherry, T. B. (1999). The relationship of self-injurious behavior and aggression to social skills in persons with severe and profound learning disability. *Research in developmental disabilities*, 20, 441-448
- Eisenberg, n, N., Fabes, R. A., Murphy, B., Masz K,P., smit, M., & karbon, M. (1995). The role of emotionally and regulation in children's social Functioning: A longitudinal study. *Child development*, 66, 1360-1384.
- Eron, L. (1987). The development of aggressive behaviour from the perspective of a development behaviorism, *American psychologist*, 42, 435-442.
- Gorman, Jc. (2001). *Emotional disorders & learning disability in the elementary classroom*. California: Corwin press.
- Green, K. D., Forehand, R., Beek, S. J, & vosk, B. (1980). An assessment of the relationship among measure of children's social competence and children's academic achievement. *Child development*, 51, 1144-1156.
- Gresham, F. & Elliot, s. (1990). *Social skills rating system manual*. Cirele pine, MN: American Guidance service.
- Hepler, J. B. (1997). Evaluating a social skills program for children with learning disabilities. *Social work with groups*, 20, 21-36.
- Hollinger, J. D. (1987). Social skills for behaviourally disordered children as preparation for main streaming: Therapy practice and new directions, *Remedial and special education*, 8, 17-27.
- Loannis, A. & Efrosini, K. (2008). Nonverbal social interaction skills of children with learning disabilities. *Research in developmental disabilities*, 29, 1-10.
- Matson, J. L., Rotatori, A. F., & Helsel, W. J. (1983). Development of a rating seale to measure social skills in children: The matson evaluation of social skills with youngsters (MESSY). *Behaviour research and therapy*, 21, 4, 335-340.
- Merrel, k. w., & Gimpel, G. A. (1998). *Social skills of children and adolescents: conceptualization, assessment and treatment*, new Jersey: Lawrence Erlbaum associates, Inc.
- Morris, S. (2002). Promoting social skills among students with nonverbal learning disabilities. *Teaching exceptional children*, 34, 66.
- Most, T. & Greenbank, A. (2000). Auditory, visual, and auditory-visual perception of emotions by adolescents with and without learning disabilities, and their relationship to social skills. *Learning disabilities research & practice*, 15, 171-178.
- Parker, J. G., & Asher, S. (1987). Peer relations and later personal adjustments: and low accepted children at risk? *Psychological bulletin*, 102, 357- 389.
- Powless, D. L., & Elliott, S. N. (1993). Assessment of social skills of native American preschoolers: Teacher's and parent's ratings, *Journal of school psychology*, 31, 293-307.
- Renick, M. J., & Hater, S. (1989). Impact of social comparison on the developing self-perceptions of learning disabled students. *Journal of educational psychology*, 81, 631-638.
- Schncider, B. H., Rubin, K. H., & ledingham, J. (1985). *Children's peer relations: Issues in assessment and intervention*, New York: springer-verlag.
- Strawderman, C., & Watson, B. (1992). The prevalence of depressive symptoms in children with learning disabilities. *Journal of learning disabilities*, 25(4). 258.
- Vaughn, s., Hogan, A., Hagger, D., & kouzekanani, K. (1992). Self-concept and peer acceptance in students with learning disabilities: A four to five-year prospective study. *Journal of educational psychology*, 84, 1, 43-50.
- Weiss, M. R., & Duncan, S. C. (1992). The relation ship between physical competence and peer acceptance in the context of children's sports participation. *Journal of sport and exercise psychology*, 14, 2, 177-191.